

HADTÖRTÉNELMI APRÓSÁGOK

MAGYAR INTERNACIONALISTÁK VISSZAEMLEKEZÉSEI*

A VENGEREC SZIGETE

A Dnyeszteren 1917 óta nem jár hajó. Csónak is csak ritkán vergődik a partok mellett.

Évente kétszer, tavasszal és augusztusban, amikor a Kárpátok havasai sem tudnak ellenállni a nap sugarainak a Dnyeszter méregbe jön.

Szigeteket alkot, hosszúkásakat, kerekdedeket. Ember az ilyen szigetekre sohasem juthat. A madarak annál inkább, meg a farkas, aminek szűk a határa úgy az Unióban, mint Besszarábiában.

Ilyen Senki-szigete a Dnyeszteren sok van, de a lakosság már mindegyiknek adott nevet. Így a nép nevezte el „Vengrec (magyar) szigetének” azt a szép szigetet is, amely nem messze Tiraszpoltól nyugatra keletkezett a ternovkai hajlásban, mindjárt a rendszeres hadműveletek beszűntetése után, még kilencszáztizennyolcban.

Akkoriban volt a második népvándorlás, amikor milliók mentek keletre, majd vissza nyugatra. E milliókból egy, Bognár Sándor közhonvéd, a martonosi tanyákról indult el a hatosok egyik menetszázával Kirilibabára, Bukovina déli csücskébe verekedni a muszkával. A Rebencsukon aztán fogságba esett egy rohamozásnál. Ettől kezdve nagyon szomorú ember lett belőle. Élő halottként hurcoltatta magát fogolytáborból fogolytáborba, csak az októberi forradalom rántotta ki letargiájából. Az első vörösgárdába beállt, amely messze Szibériában toborozódott össze fogolytábora közelében. A harcok közben elkerült Tiraszpolba a Dnyeszter partjára, Grigorjev vörösezedrébe. Ez már tizenkilencben volt.

Ő volt az egész ezred egyetlen magyarja. Oroszul már megtanult, de nem jól érezte magát az ezredben, mert az ezred szelleme nem a legjobb volt. Sejtelve nem csapta be. Grigorjev, ahelyett, hogy a főhadiszállás parancsát végrehajtotta volna és ezredével elindult volna a Dnyeszteren, Besszarábián keresztül a fiatal, Szovjet—Magyarország segítségére, keletnek vette útját, Denikin csapatai előtt megnyitotta a frontot, Dnyepetrovcszkig végigsöpörte Ukrajnát rablással, pogrommal, ahol szétverték. Bognár Sándornak már az árulás éjjelén menekülnie kellett. Hová menjen? Első gondolata az volt hogy egyedül keresztülvág a Kárpátokon a nap után igazodva, a Tiszáig. Át is úszott a Dnyeszteren, de menekülnie kellett rögtön visz-

* Hadtörténelmi Intézet „Visszaemlékezések” gyűjteményéből.

szafelé, mert a kicskászi barátok fehérscapata felismerte. Majdnem elfogták.

Nem is jött ő azután többé, míg Denikinék voltak Tiraszpolban az urak, nappal sem a jobb-, sem balpartra. Bevetette magát a szigetre. Készített magának fedezéket, kizavarta a szigetről vetélytársait, a csikaszkokat, s elkezdte élni az ő világukat. Éjjelenként meg-megjelent hol a besszarábiai, hol az orosz parton élelemért. Lassan-lassan megtanulta, hogyan kell elhallgattatni a kutyákat zaj nélkül. Rátört az egyedül vagy kettesben álló Denikin vagy román őrszemekre, töltenyeiket elszedte, hogy gazdagítsa arzenálját. Különösen a kicskászi barátokat szerette meglátogatni. De nem csak ennivaló tűnt el a bárát- és kulákraktárakból, eltűnt egy-egy véreb is, kinek parancsára a nyílt utcán akasztották fel Tiraszpolban a kommunistákat.

Mindenkit gyanúsíthattak, csak a szigetre nem gondolt senki. Grigorjev árulása októberben történt, a folyóvízbe ilyenkor már senki be nem megy. A csónakokat mindkét partról beszédtek a halászok, így hát igazán nyugodtan élhetett Bognár Sándor.

Robinsonunk egészen hozzászokott ehhez az élethez, november végén már alig volt nap, hogy sötét éjben össze ne pakolta volna ruháját, s azt fejére kötve, át nem ússzék hol ide, hol oda. Mivel a sziget a folyó közepén feküdt, néhány tempó elegendő volt a lábálható helyekig. De januárban beállt a folyó jeges korszaka. Majdnem két hétig tartott a rossz világ, meg se moccanhatott. A végén már érlelmi készlete is fogyóban volt. Végre beállt a folyó, nem valami vastag, de a mi Bognárunknak elég erős jég képződött. Robinsonunk háromszor fordult meg az éjjel Ternovkából. Urszul kuláknak néhány nappal ezelőtt megölt disznáját majdnem teljes egészében elvitte.

Másnap éjjel legnagyobb meglepetésére embereket látott a sziget orránál elhaladni. Siettek, őt nem vették észre. Nagy batyukkal voltak megterhelve. Csak csempészek lehetek. Nagy aggodalomba esett Bognár. Hogy eddig is tarthatta magát, azt annak tulajdonította, hogy senkivel érintkezésben nem volt. Ha már ketten tudnak rejtekhelyéről, elveszett ember. A faluban, vagy Tiraszpolban elbújni valakinél, eszébe sem jutott. Ki fogadná őt magához? Egyet szól, s már a kiejtéséről észreveszik, hogy inosztrányec (külföldi). No, pláne, ha még hozzá megtudnák, hogy magyar, darabokra vágnák.

Elhatározta, hogy akárhogy is, összekötetést keres az itthonmaradt kommunistákkal. Tapasztalatból tudta, hogy ha valami körülmény miatt a helységet az ellenség foglalja el, a kiürített hely bolseviksejt, vagy legalább bolsevik nélkül nem marad. Tervének segítségére jött a véletlen. Másnap éjjel ismét látogatók jöttek a szigetre, de most nem bugyrokkal és nem ketten, hanem tizen, köztük egy nő is. Nem messze a fedezékétől lekuporodott a csoport az alacsony bokrok közé és halkán elkezdtek beszélgetni. Szavaikból csakhamar tisztába jött a helyzettel. A kommunisták illegális szervezete tartja gyűlését az ő szigetén. Habozás nélkül toppant közéjük, de fegyvertelenül, hogy

minél hamarabb bizalmat keltsen. A meglepett társaság azonnal lefogta és Karaszikov beléfojtotta volna a szót, ha szerencsére Varsavszki fel nem ismeri a Grigorjev ezred egyetlen magyarját, amelyből ő is megszökött, csak hogy néhány órával előbb, mint Bognár.

Nagy lett az öröm. Bognár megmutatta fegyvertárát. Úgy határozta, hogy Bognár továbbra is a sziget lakója marad és a nehezebben elrejthető dolgokat áthozzák a szigetre. Így jutott a szigetre géppuska, bomba.

Később felajánlotta a sejt Bognárnak a leváltást, hogy majd a „fiatalabbja őrködik a szigeten a holmik fölött. Ő pedig pihenje ki magát alaposan a városban”. Erre sehogyan sem lehetett Bognárt rábeszélni. Azt még megengedte, hogy vele együtt éljen időről-időre egy-két elvtárs. Ilyenkor aztán nagy alvást rendezett. Azért általában bizalmatlan volt, senki éberségében nem bízott valami nagyon. Szerencsétlenségnek tartotta a jeget. No, nem sokáig kellett várnia, február közepén váratlanul megenyhült az idő, úgyhogy alig tudott a fiatal Racin visszaszaladni a már-már ingó jégen.

Megint el volt szigetelve a világtól. Élelmiszerral el volt látva akár hónapokig is. Elvitte a barátok majdnem minden baromfiját, ételmeit is hozott nekik. A kakasokkal azonban végzett, mert azok kukorékoltak.

Március közepén rettenetes havasesőben furcsa jelenetet látott Denikinék partján. A katonák lótnak-futnak rendszertelenül, erre Bognár beállítja a géppuskát a visszavonuló seregére. Mivel a visszavonuló a jól elrejtett géppuskát sehogyan sem tudták észrevenni, azt gondolták, hogy a túlsó partról lőnek közéjük, így, ha válaszoltak is a gépfegyvertűzre, a lövedékek mind Bognár feje fölött repültek a partoldal fölé. Bognár nagyot nevetett ezen a helyzeten. Időről-időre beszüntette a tüzelést, hogy a visszavonulókat az útról a neki legkedvezőbb célpontról el ne riassza.

Rengeteg veszteséget okozott az ellenfélnek, hajnal felé vöröszászlós csoport bajlódott egy nagy fene csónakkal, amit a vízre bocsátottak. Racin alakjáról vette tulajdonképpen észre, hogy itt miről is van szó. A géppuskára, meg a megmaradt töltényekre, a bombákra nagy szükség volt, de még inkább a vengerecre.

A kivert Denikinékre kisebb-nagyobb rajokban csaptak rá a már megszerveződött szegényparasztok, nem hagyva nekik pihenőt sehol sem.

Bognár úgy belekeveredett ebbe a lakodalomba, hogy csak hűsönháromban jutott megint a Dnyeszter partjára. A sziget vonzotta vissza e helyre.

Itt telepedett le Ternovkán a róla elnevezett szigettel szemben. Dolgozik a kollektívban, várja, mint a fecskék esős időben az ereszt alatt az idők fordulását, hogy mikor lehetne már hazamenni Magyarországra.